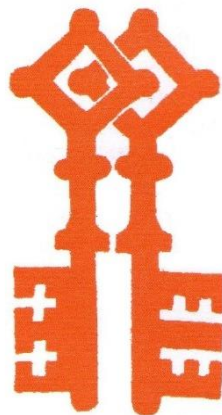

RE-FORMATIO

ÅRGANG 65

ISSN 0900-8519

Redaktionelle bemærkninger

Forsidebilledet til dette nummer af Re-formatio er et udsnit af en gravsten udført efter koptisk inspiration af billedhuggeren Erik Heide, der døde i forsommeren i år, 89 år gammel. Han søgte med enkle former, at hans værk forenede himmel og jord og var direkte aflæseligt for beskueren. Han har skabt fine kirkeudsmykninger rundt i landet og anden kirkelig kunst såvel som skulpturer til offentlige pladser.

Fællesskabet Kirkelig Fornyelse og Sankt Ansgar Fællesskabet har fået en ny hjemmeside. Den er stadig under opbygning, men fungerer. Den har fået betegnelsen Den Højkirkelige Bevægelse (www.hoejkirkelig.com). Facebooksiden er ligeledes fornyet under betegnelsen Den højkirkelige bevægelse i Danmark, ligesom der er oprettet en Instagramprofil.

Normalt ville vi bringe en oversigt over planlagte gudstjenester i Sankt Ansgar Fællesskabet, men det bliver ikke tilfældet her. Baggrunden er længerevarende problemer med arbejdsmiljøet i Kingos Kirke, hvor SAF nu igennem en årrække har haft til huse. Som følge heraf har SAF valgt at forlade Kingos Kirke. Sankt Ansgar Fællesskabet vil fortsætte som gudstjenestefællesskab og forventer snarest at kunne meddele, hvor det får til huse. Indtil da må oplysning om SAF's tjenester søges på hjemmesiden eller ved at tilmelde sig SAF's mailingliste.

FKF's landskonvent 2025 forventes afholdt ved Kristi Himmelfart 29-30. maj 2025, men det kan endnu ikke siges hvor.

FKF's landskonvent 2025 forventes afholdt ved Kristi Himmelfart 29-30. maj 2025, men det kan endnu ikke siges hvor.

Redaktionen

Prædiken til Pinsedag 2024

Ved pastor Brian Schønberg, Ledøje Kirke

Kære himmelske Fader, på denne pinsesøndag, hvor vi fejrer at Du udgød Din Helligånd over Kirken, beder vi dig, lad den samme Helligånd åbne vores hjerter og sind for dit Ord, så vi kan styrkes og vokse i troen på din Søn, Jesus Kristus, som vor Herre og Frelser. Amen!

Kære venner i Kristus. Glædelig Pinse.

Dagen i dag, Pinsesøndag, er den sidste søndag, i det vi kalder det festlige halvår. Og, i løbet af dette festlige halvår der begyndte 1. søndag i advent, har vi fejret Jesu fødsel, Helligtrekonger, Mariæ Bebudelse, Påsken og Kristi Himmelfart. Og næste søndag – Trinitatis søndag - begynder det, vi kalder det festløse halvår – Trinitatistiden, hvor vi flytter vores fokus fra de store begivenheder i Kristi liv til væksten i kristenlivet og livet i Kirken.

De to tekster vi hører her i Kirken i dag – Evangelielæsningen og Epistellæsningen - handler naturligvis begge om Helligåndens kommer. I evangelielæsningen, som vi netop har hørt, fortæller Jesus disciplene, at de – hvis de elsker Ham – vil holde Hans bud, og Han giver dem løftet om, at Han vil bede Faderen sende Talsmanden, Helligånden, til dem, og den vil være hos dem til evig tid. Og i Epistellæsningen hørte vi om Pinsedagen, hvor Helligånden, som Jesus lovede dem, kommer over disciplene.

Men det er lidt svært for os at forstå, hvad der egentlig sker Pinsedag, og hvad Helligånden er for en størrelse. Helligånden er underligt uhåndgribelig – den er et mysterium. I

Epistellæsningen hørte vi, at Helligånden kommer som et kraftigt vindpust, og lidt efter viser den sig som flammer på disciplene og bevirker, at de, der hører disciplene, kan forstå dem, selv om de ikke taler samme sprog.

Vores forståelse af Helligånden bliver heller ikke nemmere af, at den er så uåndgribelig. Det er nemmere at forholde sig til Gud Fader, der har skabt jorden, som vi bor på – den kan vi se og føle. Det er nemmere at forholde sig til det lille Jesusbarn i sin krybbe omgivet af hyrder og vise mænd og englekor, der synger Hans pris. At Gud Sønnen, Jesus Kristus, blev menneske gør, at vi kan se en relation til Ham. Herudover har vi Hans Ord i Bibelen, og vi kan læse om Hans gerninger. Vi kan se Ham i menneskeskikkelse på ikoner og malerier. Men Helligånden har ikke nogen skikkelse – slet ikke en menneskeskikkelse, og vi hører Ham ikke tale til os direkte. Taler Han, så sker det gennem andre, hvor Han lægger ordene på deres læber.

Og vi kan ikke gribe vinden eller flammen. Men selv om Helligånden beskrives som et vindstød eller som en flamme, betyder det ikke, at Helligånden er en upersonlig kraft.

Tværtimod – Helligånden er en af Treenighedens personer. Lige så fuldt ud Gud, som Gud Faderen og Gud Sønnen. Helligånden er af samme væsen som Faderen og Sønnen. Det gør Jesus også klart for disciplene, da Han giver dem løftet om en anden Talsmand.

For på græsk er der to ord for "en anden".

Det ene ord er "heteros". Det bruges, hvis man siger; "vi skal have noget andet mad" eller "vi skal have et andet hus" altså noget andet, der er anderledes, end det man har. Men det andet ord, man kan bruge om "en anden", og som Jesus bruger i Evangelielæsningen er "allos", som betyder en anden, der er lige til. Så når Jesus siger, at Han vil bede Faderen sende en

anden Talsmand, betyder det, at den der kommer, er ligesom Han selv. Altså at Gud sender en, der er mage til Ham selv – lige så meget en del af Faderen, som Han selv er, og med samme magt, som Han selv har.

Når vi hører om Kristi Himmelfart og Pinsen kan det lyde, som Helligåndens virke er begrænset til at være en, der kommer efter Jesus. Og når man fremsiger trosbekendelserne, hvor Helligånden nævnes som den tredje person i Treenigheden, kan man få indtrykket af, Helligånden indtager en mindre rolle end de to andre personer i den Treenige Gud. Men når vi læser Bibelen er det tydeligt, at forholdet mellem Gud Sønnen og Gud Helligånden er dybt og inderligt og, at de er afhængige af hinanden. De er lige evige og handler altid i indbyrdes kærlighed og samstemmighed.

Således er det jo Helligånden, der kommer over den hellige jomfru Maria og muliggør Kristi inkarnation. Og ved Jesu dåb stiger Helligånden ned i form af en due og fører efterfølgende Jesus ud i ørkenen, hvor Han prøves i fyrre dage.

Og efter Kristi Himmelfart er det Helligånden, der viderefører Kristi inkarnation i Kirkens liv, forstået på den måde, at det er Helligånden, der gør Kristus nærværende for os i dag. Vi siger for eksempel ikke: »Jesus frelste mennesker« – vi siger; »Jesus frelser os.« Vi siger ikke; »Jesus talte kun til dem, der levede på Hans tid.« Vi siger; »Jesus taler til os.« Og ved Påske siger vi heller ikke: »Jesus opstod« – vi siger; »Jesus er opstanden.« Helligånden gør Kristus levende for de troende til alle tider – både dengang og nu. Det kommer allertydeligst til udtryk ved nadveren, hvor vi under ritualet har den såkaldte epiklese, hvor præsten holder hænderne over oblaterne og vinen og beder om Helligåndens nærvær, og at Kristus vil komme til stede hos os i sakramenterne.

Men Helligånden går videre end det. Helligånden er ikke bare til stede i Kirken ved gudstjenesten. Helligånden er den, der skaber fællesskabet i Kirken – den der binder Kirken sammen og giver hver enkelt af os vores kald i Kirkens liv.

Helligånden styrker og vejleder os også personligt i vores trosliv, hvilket leder os tilbage til dagens Evangelielæsning. For her siger Jesus til disciplene og til os; »Elsker I mig, så hold mine bud!«

Og det er jo nok det sværeste ved at være kristen; at holde de bud Jesus har givet os. Jeg mistænker, at jeg ofte ved konfirmationer ikke altid bliver lige populær hos mange af kirkegængerne, når jeg siger, at det at være kristen ikke er gjort med at være døbt og gå i kirke til højtiderne. Men det er sandheden: Vil du følge Kristus, så er det noget, du gør hver dag! Du kan ikke nøjes med at være kristen ved højtider eller på mærkedage.

Og det er ikke nemt! Tænk bare på når Jesus siger: »Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind og elsk din næste som dig selv.« Det kan være svært nok at elske sin næste. Men når Jesus så endda kræver, at vi skal elske vores fjender og bede for dem, der forfølger os, så synes opgaven uoverskuelig – ja, den er umulig for os mennesker. Og det handler ikke bare om det, vi kan kalde de store bud, men også de mindre bud, som Jesus har givet os. Som at skulle forlige os med en, vi er uvenner med over småting! Ikke at være stolt eller hovmodig! Ikke at lyve! Vi kan ikke leve op til det! Men forstå mig ret. Vi lever i en falden verden. Vi er ikke perfekte – langt fra. Vi fejler - vi rammer forbi målet – vi synder – og det er her, Helligånden kommer os til hjælp. For Helligånden viser os vores synd. Jeg hørte en gang en romersk-katolsk præst beskrive det på følgende måde. Syndsbevidstheden – Helligåndens virke i os –

er som en lille skarp sten i hjertet. Når vi synder, drejer stenen rundt og skær os i hjertet. Men hvis vi ignorerer smerten, så bliver kanterne på stenen slebet runde, og vi mærker til sidst ikke synden og synker dybere og dybere ned i synden og kommer længere og længere væk fra Gud.

Vi skal mærke efter og lytte efter, når Helligånden taler til os og fortæller os, at vi synder. Og her er det fantastiske – her er det glædelige budskab: når vi oprigtigt bekender vores synder for Gud, så tilgives vi vores synd og renses for al vores skyld. Og så tager Helligånden os ved hånden og hjælper os på benene igen og leder os ad den rette Vej til Gud. Også selv om vi falder igen og igen, hjælper Han os op igen og igen, fordi Han vil have, at vi alle skal frelses.

Så Pinsedagen er en vigtig Helligdag for Kirken, og for dit og mit liv. Helligånden er Guds tilstedeværelse i verden.

Helligånden er Guds tilstedeværelse i Kirken. Helligånden er Guds virke i vores fællesskab med hinanden. Helligånden er Guds virke i hver enkelt af os.

Lov og tak og evig ære, være dig vor Gud, Fader, Søn og Helligånd, du som var, er og bliver én sand treenig Gud, højlovet fra første begyndelse, nu og i al evighed. Amen.

FORMANDSBERETNING FKF 2024

Til fornyelse af kirken hører –

Kan vi lære noget af FKF's første år?

Ved Henrik D. Gautier

Almindelig del

FKF blev stiftet 17. november 1979 i Odense domkirke ved en gudstjeneste, hvor der deltog 50-60 personer. I de næstfølgende år nåede foreningen sit højeste medlemstal på omkring 90 personer. Olav Fog blev valgt til formand og holdt sin første formandstale ved landskonventet i 1980. Vi kan altså fejre et lidt skævt jubilæum, 55år, og min beretnings almindelige del vil tage udgangspunkt i de første fem årsberetninger. Vi vil dermed fremholde udgangspunktet og nogle af de erfaringer og refleksioner, der afspejles i beretningerne¹.

Helt summarisk om baggrunden for dannelsen af FKF: I 1950'erne opstod det, der er blevet kaldt "Den nye Højkirkelighed"; i 1958 udsendte en kreds af præster det første nummer af bladet Re-formatio; og i perioden 1958-79 samledes man til det såkaldte Virring-konvent hos pastor Barsøe. Udover dette konvent fandtes flere lokale med, hvad vi måske skal kalde, "kirkeligt indstillede præster" for at angive, at kredsen omkring højkirkeligheden havde uskarpe konturer og

¹ Formandsberetningerne er trykt løbende i Re-formatio og Olav Fogs er udgivet i: Olav Fog: ... og blev menneske. Formandstaler 1984-2000, 2001; samt Olav Fog: ... og blev menneske. Formandstaler II 2001-2009, 2010.

rummede mange afskygninger. Fælles var foruden et seriøst begreb om kirkelighed, en sorg over tendenser i Folkekirken og en tiltro til, at det var muligt at gøre en forskel.

Da Barsøe skulle gå på pension, opstod spørgsmålet: Hvad nu? Nogle ønskede at danne en forening som ramme om højkirkeligheden og dens arbejde; medens andre var imod foreningsmæssig organisering af kirkeligt arbejde. Foreningen blev dannet, men kom kun til at omfatte en del af de højkirkelige.

Olav Fog har givet en begrundelse for dannelse af en forening: dels at når der ikke mere var et fast sted at mødes, skulle man have en foreningsramme – og dels at ikke enkelte personer eller grupper kom til at dominere bevægelsen uden en bredere tilslutning.

Der er god grund til at hæfte sig ved disse nævnte forhold omkring oprettelsen af FKF.

Dels, at der i bevægelsens dybe rødder er en bekymring over folkekirkens udvikling og i den sammenhæng et ønske om en gen-tænkning af kirkens grundlag. Dels, at det var en bevægelse, der hentede sympatisører fra meget forskellige dele af Folkekirken og var ganske sammensat.

Desuden kan man også hæfte sig ved, at bevægelsen nok i væsentlig henseende var båret af præster, men at den havde tilslutning fra et betydeligt antal lægfolk, hvoraf mange var inspireret af det 20. århundredes økumeniske strømning og havde opdaget, at der var kirkesamfund uden for Folkekirken, som måske kunne gøre den rangen stridig som "verdens bedste ordening"; ikke mindst fandt man inspiration i England og Sverige. – Hvad præsterne i bevægelsen angik, var det folk,

der ikke var synderligt organisations- eller karrierebevidste, men først og fremmest passede deres sogne.

Højkirkelighedens mangesidighed er også Olav Fogs begrundelse for, at hans formandsberetninger fik den form, de fik – af teologisk stillingtagen til tiden snarere end organisatoriske beretninger – nemlig at FKF kun var en del af højkirkeligheden og ikke ville præsentere sig som mere, men tage udgangspunkt i det fælles: De skulle være refleksioner over "Kirkens apostolske tro".

Temaerne i de fem første formandstaler

I sine fem første formandstaler talte Olav Fog først om, hvad FKF var og ville. 1980: Hvad er FKF? 1981: Fornyelse – vi vel bede. 1982: Det kirkelige i fornyelsen. Dernæst to taler om det teologiske grundlag; 1983: Guds virkelighed; 1984: Inkarnationen.

Hvad er Fællesskabet Kirkelig Fornyelse?

Dette spørgsmål er meget nærliggende emnet for den første formandstale fra 1980, og vægten ligger på en understregning af "fællesskabet". Det er ikke tilfældigt. "At bevare fællesskabet i fredens bånd" bliver en opfordring til den brogede flok, der har tilsluttet sig FKF. FKF er et arbejdsfællesskab. Men fællesskabet rækker også ud til dem, der er højkirkelige, men ikke har tilsluttet sig FKF, og til dem, der har taget "den nye højkirkeligheds" anliggende til sig uden at ville betragte sig som højkirkelige. De er kommet fra alle kanter af det kirkelige landskab og bærer alle noget af deres baggrund med sig.

Det rejser så spørgsmålet: Hvad er det fælles højkirkelige, og det samledes i fire punkter som det, der er definerende for højkirkelighed i den evangelisk-lutherske kirke.

Evangelisk-katolsk: Netop som evangelisk-lutherske kan de højkirkelige betegnes evangelisk-katolske i fuld overensstemmelse med Luther og Den augsburgske Bekendelse. Katolicitet var Reformationens intention. Med katolsk menes ikke blot "for alle" og "overalt", men hele den apostolske tro, som har sin grund i den hellige skrift og er overleveret i lære, tro og ordninger. Man har beskyldt højkirkeligheden for at være 3/4 -katolske. Heroverfor hævder Fog, at den er 100% katolsk. Den udspringer af den katolske kirke, som den blev fornyet ved evangeliet i det 16. århundrede.

Eukaristisk: Eukaristi, der betyder "taksigelse", blev tidligt i Kirken betegnelse for nadveren og nadvergudstjenesten. I Østkirken blev betegnelsen for nadvergudstjenesten "den hellige liturgi"; i Vestkirken "messen"; i England efter Reformationen "Holly communion/Sung Eucharist" o.l. I Tyskland efter Reformationen bruger Luther betegnelsen "Messe", men den almindelige betegnelse blev "Gottesdienst", hvorfra vi vel har vor betegnelse Gudstjeneste. Det er jo sådan set udmærket, men har selvfølgelig den begrænsning, at det kan dække over andre former for gudstjenester end nadvergudstjenesten og derfor måske slører forskellen på dem. Derfor har de højkirkelige, i hvert fald indadtil, brugt betegnelsen "messe" om nadvergudstjenesten; og hvorfor bliver der rynket på næsen af det? Luther skrev selv en "Deutsche Messe".

Nadvergudstjenesten adskiller sig fra de andre gudstjenester ved at være indstiftet af Herren selv i den nat, han blev forrådt. Den rummer alt, hvad der er væsentligt: Her rækker Gud os sin nåde i Jesus Kristus, der er levende til stede, og her bringer vi vore "legemer som et levende, helligt, Gud velbehageligt offer" ved Jesus Kristus, vor ypperstepræst. Her står vi i fællesskab med "den store hvide flok". For guds trone. Uanset om vi er mange eller få.

Det er for højkirkeligheden naturligt at ønske at omgive denne hellige handling med største ærbødighed, glæde og tilbedelse og lade dette få udtryk i liturgien. Liturgien kan formes forskelligt, men skal ægte og værdigt afspejle gudstjenestens hellighed og dens fokus på Kristus.

Ortodoks: Den må ville den rette apostolske tro, og vi må, sammen med andre, værne om de fælles, kristne grundsandheder og modsige de afsporinger, der følger af den almindelige sekularisering og ideologisering.

Men hertil hører også et anliggende, som ikke mange tager sig af: Kirkens forståelse af sig selv; og hertil hører foruden Skriften, sakramenterne og gudstjenesten også embedet. Kirken er ikke en statsindretning eller en demokratisk forening, men stiftet af Kristus selv. Gud har ved Kristi udsendelse af apostlene indstiftet det apostolske embede som en Kristus-repræsentation.

Dette er baggrunden for højkirkelighedens modsigelse af forskellige reduktioner af embedet og dets betydning.

Økumenisk: Netop som evangelisk-katolsk er højkirkeligheden økumenisk indstillet over for alle katolske bidrag fra andre kirker. Vi vedkender os også at stå i en vestlig og dansk tradition, som vi ikke hverken kan eller skal løbe fra.

Med disse fire punkter blev begrebet om højkirkelighed kort sammenfattet, idet det understreges, at det hele hører med, og at alle punkter er flettet sammen. Det er vel egentlig blot kirkelighed og burde ikke være kontroversielt. Højkirkelig er i sin essens blot at fastholdelse Kirkens hellighed.

Fornyelse i Kirken og det kirkelige i fornyelsen

Nogle stikker os ordet "fornyelse" i næsen og siger, at der da ikke er megen fornyelse over FKF og i at hive noget gammelt frem. Hertil er at sige to ting: For det første, at fornyelsen i Kirken altid må funderes på den apostolske overlevering. For det andet, at vi i FKF ved, at fornyelsen skabes af Helligånden, og vi ved, at også vi kan stå i vejen for Ånden og i tidens løb utvivlsomt er gået fejl. Vor opgave er at bede og arbejde. Udsagnet om ikke at ville bekymre sig på Vorherres vegne bliver med Olav Fogs ord nemt til "fromt kling-klang". Det var en tendens i kirken i 1981. I dag er vi vel ikke så meget bekymrede på Guds vegne som på Folkekirkens. I dag er problemet i Folkekirken måske snarere at lave "aktiviteter" uden også at lytte til Helligånden.

Olav Fog beskriver i sin 1981-beretning en lang række meget relevante ideer og initiativer, der drøftedes i FKF. Man var sig bevidst, at deres realisering ville kræve et stort arbejde og større tilslutning af medlemmer og en stærkere økonomi. Der blev holdt lokale konventer med tilslutning af medlemmer og interesserede; i alt fandtes fire sådanne konventer med rødder forud for dannelsen af FKF og et nyt kom til. Der var en kreds af dybt engagerede medlemmer. FKF deltog også i tidens

debatter og samarbejdede med andre om forskellige spørgsmål.

Men det samarbejde, man ønskede, var umiddelbart vanskeligt at forene med kritikken af forhold i Folkekirken, og blev måske især vanskeliggjort af, at de højkirkelige var nemme at udpege som fjender af tidens kirkepolitiske korrekthed og et bekvemt moppeobjekt.

FKF så en sekularisering af samfund og medier og en kirkelig laden stå til heroverfor; reelt en statsliggørelse af kirken. FKF så Folkekirken som en bekendelseskirke. De statslige administrative rammer behøvede ikke at udelukke bekendelseskirken; men Folkekirken gav plads til en pluralisme, der reelt sprængte den i flere konfessioner eller religioner. Der var reelt ikke noget forkyndelsesfællesskab eller fælles sakramentsforståelse. Det var nærliggende at se den fælles statslige administration som det, der alene holdt Folkekirken sammen.

Hvad var da perspektivet i dette? Konsekvensen af at betragte Folkekirken som en blot borgerlig indretning burde være fuld frihed dér indenfor til at danne forskellige konfessioner. Men Olav Fog vurderede, at det ville underminere den politiske kontrol med kirken, og derfor ville hverken politikere eller kirkelederne tillade det.

For tiden diskuteres dobbelt medlemskab af Folkekirken og andre trossamfund, og det kunne ses som en bevægelse i den retning. Det er nærliggende at se dette som en forlængelse af tanken om Folkekirken som en blot borgerlig indretning. Men parallelt hermed er der stadige krav om tilpasning til tidens politisk korrekte "værdier". Hvordan det nu kommer til at forme sig, må vi nok indrette os på, hvad Fog betegnede som en kirke styret af et "autoritært demokrati". Hans råd: At blive i Folkekirken og indrette os som en "undergrundskirke"

ligesom de gudelige vækkelser og prøve at samtale med andre, der er trængt af "den umenneskelige humanisme". FKF er et ringe redskab, men vi er ikke de eneste, der vil tænke sådan.

Fog understreger, at der behøver ikke være tvivl om "den gode hensigt" hos modernisterne – altså dem, der vil bygge fornyelsen i overensstemmelse tidsånden: at "komme mennesker i møde", at "sænke tærsklen" og lignende i og for sig udmærket. Det fører blot erfaringsmæssigt meget ofte til, at kristendommen underordnes tidens ideologier. Men Tidens yndlingstanker er ikke evangeliet, og de findes meget bedre andre steder end i, hvad kirken præsterer.

Mekanikken er så raffineret, at hvis man modsiger sådant, anklages man for at forårsage splittelse, siger Fog. Splittelse går man vist udadtil ikke så meget op i i dag i den rummelige folkekirke; nu bliver man udskammet og anklaget for mangel på kristelig kærlighed og inklusion. Rummeligheden er ret selektiv.

Olav Fog gennemgår en række af den tids dominerende fænomener, og de er stadig aktuelle: antinomismen; at alle er guds børn; kvindelige præster; demokratismen forklædt som det almindelige præstedømme.

Fog hilser her den tids bibelske og karismatiske vækkelser velkomne; ønsker blot, at de ikke bliver individualistiske følerier, men fører ind i Kirkens fællesskab, bliver sakramentale, kirkelige.

Kristendommens chance er ikke at efterplapre Tiden, men at være sig selv og dermed være et alternativ til en verden, der er ved at gå i opløsning. Kirken og dens gudstjeneste skal ikke være "moderne", men netop "guddommeligt fremmedartet".

For god ordens skyld: Vi mener naturligvis ikke, at en alternativ verden på troens grund er Gudsriget på jord, men det er en verden, som, trods synd, er mere sand, hvor det er lettere at være menneske og kristen, hvor verden er Guds skabte verden – ”med øjet som det skabtes himmelvendt”.

Det kirkelige i fornyelsen, som FKF har tilstræbt, kan ses i fuldstændig overensstemmelse med Grundtvigs kirkelighed, som den kom til udtryk i hans skrift ”Kirkens Genmæle” fra 1825. Grundtvig gik ikke til kamp for noget nyt, men for fornyelse. Han søgte kirkens dybe rødder, det kirken altid har villet – en kirkelig fornyelse, som er ”historisk-kristelig”. Dette begreb er nært beslægtet med Vinzenz af Lerins: det ”der har været troet altid, overalt og af alle”. Eller som det er formuleret i FKF’s vedtægt: ” en udmøntning af den danske kirkes sandt katolske arv i tro, lære og ordninger, sådan som den har sit grundlag i Skriften, er bevidnet i kirkens bekendelsesskrifter og bevaret i kirkens tradition, særligt i den ubrudte fejring af messen”.

Efter dette rids af Fællesskab, Fornyelse og Kirkelig vendte Fog sig i de næste to formandsberetninger til det, som er Kirkens grundlag: Guds virkelighed og inkarnationen.

Guds virkelighed og Inkarnationen

Guds virkelighed er centrum for al kirkelig fornyelse. Teologien må tage udgangspunkt i den levende Gud, som ikke blot er det største, vi kan tænke, men større end, hvad der kan tænkes. Denne virkelige gud er skjult, og vi kan kun nærme os ham i tilbedelse og bøn; og han kommer til os i sit Ord og

sakramentet – i inkarnationen. Herfra kan vi kende ham, så langt han lader sig erkende. Vi tror for at få indsigt, siger Anselm og Regin Prenter, som Fog tager udgangspunkt i. Troen er i sidste ende en forudsætning for indsigt i sandheden og virkeligheden.

Virkelighedens problem er også i dag meget aktuelt. Hvis teologien tager udgangspunkt i det suveræne menneske, i os, vil Gud kun blive en menneskeskabt gud, der kun findes på menneskets betingelser. Teologien vil ikke komme til at omhandle Gud, men "gudsbegrebet".

Denne tolkning af Gud har universiteterne længe været i gang med, siger Fog. - Det er vist ikke mindre aktuelt i dag end for 50 år siden og afspejler sig også i megen folkekirkelig diskurs og aktivitet.

I sin tale fra 1983 nævner Fog, at han synes, at missionsbevægelserne tidligere har svigtet teologien ved en ufrugtbar modstilling af læren og livet; men han glædede sig over dannelsen af Menighedsfakultetet, som han forventede kvalificeret teologi fra. Men han ser en forudsætning heri, at teologiens genstand ikke bliver det døde bogstav, men den levende Gud. - eller sagt kort på en anden måde: "livet" findes både i mødet med Herren i Bibelens ord og i eukaristien. Men tilbage kan blive en forskel i synet på det teologiske studium. Hvad FKF angår, har vi altid haft dygtige teologer, men flokken er blevet mindre talrig, og nye talenter kunne måske få svært ved at gøre karriere på de forskellige højere læreanstalter, ligesom de har ved at få præsteembede.

Den kristne teologi er ikke filosofisk. FKF skal ikke argumentere på verdens og samfundets almindelige

betingelser. Vi skal betragte al ting under den synsvinkel, at Gud er mere virkelig end vi.

Denne forståelse af teologien og videnskaben i det hele er ikke i modstrid med at ville benytte alle videnskabelige metoder; man skal blot gøre sig klart, at der er grænser for, hvor nært vi kommer på virkeligheden, og på, at der er en ikke ualmindelig fare for af gå ganske meget fejl.

Inkarnationen er nøglen til forståelse af højkirkeligheden: at se Kristi kirkes herlighed – Kristi fortsatte inkarnation og nærvær i Kirken, uafhængigt af statens eller folkets vilje. Den historiske højkirkelighed udsprang efter Rationalismens og Pietismens epoke af genopdagelsen af det sakramentale liv.²

Kristi nærvær gøres ikke aktuelt ved særlige intellektuelle eller følelsesmæssige krumspring. Kristendommen er aktuel i og med, at Kristus er til stede i sakramentet.

Præsten skal være ydmyg; hans virke er ikke funderet i egen magt eller talent, eller i at han gør sig interessant, - men i at han udfører Kristi kald. "Gør dette". Kirkens embede er i den forstand Kristi eget embede.

Gudstjenesten og dens form er derfor ikke ligegyldig, men må udtrykke Herrens reale nærvær. Og det må have liturgiske konsekvenser.

Inkarnationen og Kristi to naturer er teologiens kerne. Kristologien udmønter sig i forståelsen af Kirken, dens embeder, sakramenter og gudstjeneste. Dette er ikke

² I Danmark er det Grundtvig og senere andre, der går forrest, og den samme bevægelse sker samtidigt andre steder i den lutherske og i den anglikanske og romersk-katolske kirke, hvilket, i hvert fald herhjemme, er et underbetonet træk.

”yderværker” i modsætning til noget ”egentligt”, som måske endda kun udfolder sig inden i det enkelte menneskes indre.

Kirken er ikke tidløse ideer, men historie, noget der har taget skikkelse i tid og rum. Kristendommens folkelige udformning kan variere, og har altid gjort det, men det må holde sig på apostolsk og fælleskirkelig grund.

Kirken er ikke en statsinstitution eller forening, men Kristi legeme. Som Kristi legeme er Kirken ikke summen af sine medlemmer, men en organisme, repræsenteret ved sit hoved, Kristus. Når Kristus er Kirkens sande Herre og repræsentant, kan kirken her på jorden kun repræsenteres af dem, der repræsenterer ham. Hvem er det? – Det er de troende. Men det giver ikke magt i jordiske anliggender, men giver alene adgang til Gud i forening med Kristus i bøn og offer og pligt til at vidne om ham (1. Pet. 2,9; Rom 12, 1-2).

Det er det, der kaldes ”det almindelige præstedømme”, eller mere korrekt ”de troendes præstedømme”. Men troen er skjult, og vi kan ikke udpege det præstedømme. Det ”almindelige præstedømme” er i sin grund et privat anliggende.

Men Kristus har indstiftet det apostolske embede: et hyrde- og læreembede, som er videregivet ved bøn og håndspålæggelse, for ved Ordet og sakramenterne at lede hans folk. Kristus er sakramentalt nærværende i embedet.

Menighedsråd er ikke en del af kirkens væsen, men et demokratisk organ til at styre de af medlemmerne tildelte økonomiske midler og kirkens civile administration. De frivillige kirkelige organisationer er en anden sag.

Som mange andre bevægelser i kirken er FKF opstået som reaktion på et forfald. Dette forfald skyldes ikke de enkelte kætterier. Sådanne har der altid været. Forfaldet er mere grundlæggende: Man har glemt inkarnationen: "At kristendommen er Christus præsens, inkarneret sakramentalt i historisk nutid, en historisk begivenhed, som er den samme dengang og nu, og som vi personligt inddrages i her og nu. Dette er apostolsk, fælleskirkelig, katolsk kristendom, og det er dét, vi som højkirkelige vil fastholde vor kirke på".

Særlig del

I formandsberetningen fra 1984, som var Olav Fogs sidste i første omgang som formand, sammenfattede han sine væsentligste bestræbelser i to punkter:

For det første: At holde sammen på denne brogede flok af individualister, som han betegner de højkirkelige. Når det nævnes først, kan det kun skyldes, at det har været udfordrende; det er faktisk også et hovedtema i Fogs forord til bogen med formandstalerne. Jeg kan ikke vurdere Fogs indsats i denne henseende i de første fem år; men set over det lange tidsrum, der er forløbet siden, tror jeg, man må sige, at det ikke er lykkedes så godt, som det vist burde.

FKF's medlemstal kulminerer efter ca. fem år. Fog nævner, at der har været en afgang ved dødsfald og udmeldelser, uden at der har været en tilsvarende tilgang. Hvordan medlemstallet har udviklet sig i detaljer i de følgende år, har jeg ikke undersøgt, men den overordnede udvikling har været en reduktion.

Det kunne synes, at den spændvidde, der har været i højkirkeligheden allerede ved dannelsen af FKF - og selv den,

der var i medlemskredsen, har man haft svært ved at omfatte. Det er et forhold, der må kalde på eftertanke - også selvom den stadig stigende vanskelighed ved at få plads i Folkekirken som højkirkelig nok har været den afgørende faktor for den medlemsmæssige tilbagegang.

Det andet punkt, Fog nævner, er bestræbelsen på at bringe vort anliggende ud. Han nævner en række initiativer: konventer (landskonvent og lokale konventer), familielejre, et diakonalt initiativ, Re-formatio, bogudgivelser og debatindlæg. I en af beretningerne nævner Fog, at bestyrelsen er blevet kritiseret for ikke at deltage mere i den offentlige debat; men det er ressourcekrævende og bliver overvejende mødt med manglende forståelse og vilje til dialog.

Fog fastholder, at FKF ikke er højkirkeligheden, men et arbejdsfællesskab. Og han må hvert år beklage, at der ikke er nået mere. - Vi må vist sige, at der blev præsteret en hel del.

Opgaven i dag er den samme som i 1979: Som jeg ser det: At sige hvad "kirke" og "kirkeligt" er på det apostolske grundlag. Tyngden i det højkirkelige arbejde har gennem tiden ligget i sognene og deres gudstjeneste. Dette grundlæggende arbejde bliver i sagens natur nærmest umuligt, når vilkårene for højkirkelige for at få præsteembede er, som det er. Fog er allerede i begyndelse af 80'erne inde på, at vejen frem kan blive som "undergrundskirke", som vækkelsernes konventikler.

Hvad der skal erstatte eller supplere dette arbejde, kan vi vist ikke sige; men jeg skal vende tilbage til, hvad vi forsøger. - Først vil jeg dog tillade mig en bemærkning, som måske er

vanskelig at formulere. Der er mange mellemregninger, men dem skal jeg her springe over:

Fejringen af eukaristien, nadvergudstjenesten, messen er Kirkens åndedræt og skal nævnes igen og igen. Det er højkirkelighedens historiske rolle at fastholde dette; jeg skal ikke udrede det nærmere.

Men vi skal være opmærksomme på at kunne tale om andet også – og især ikke give indtryk af, at højkirkelighed handler om ceremonier og den korrekte måde at gøre tingene på. Der vil altid være en tendens til at rette den slags beskyldninger mod os. Men selvom der ikke er nogen højkirkelig, der vil mene det, skal vi være opmærksomme på ikke at give det næring.

Der har altid været en fare forbundet med at ville forme den fuldkomne liturgi og glemme de rige og legitime lokale variationer i liturgien.

Til årets konkrete arbejde:

Der har været holdt 4 bestyrelsesmøder siden sidste landskonvent. Det er som i "gamle dage", men flere end i en årrække, og det har ikke været for mange, for der er en del at tage fat på.

Mest tid er nok brugt på hjemmesiden. Den har haft en interimistisk form i nogle år og har været drøftet flere gange, men nu synes der at være truffet en beslutning, der kan realiseres; og det vil være en prioritet at få den færdiggjort i en enkel form, men med flere faciliteter end tidligere.

Vi har noget stof fra den gamle hjemmeside, der gik ned, men vil gerne til stadighed fra medlemmer og andre have stof, som kan være et reservoir af oplysning om højkirkelighed eller kan vække "forbipasserendes" interesse.

Medlemssituationen og økonomien er også et tilbagevendende punkt. Medlems- og abonnenttallet er relativt stabilt, men der er en del, der ikke betaler eller betaler meget uregelmæssigt. Ikke mindst portostigningen fra nytår 2024 gør det nødvendigt at se kritisk på interessen for bladet og for at huske at betale kontingent eller abonnement. Kassereren og vor revisor har udfærdiget et regneark over betalingerne de sidste fem år, så vi har kunnet danne os et overblik. Der er netop med det seneste nummer af Re-formatio udgået opkrævning med alvorlig påmindelse.

Vi har haft blikket rettet mod tendensen gennem flere år til underskud på konventet, og vi kan glæde os over, at der nu tilsyneladende er kommet nogenlunde balance.

Re-formatio er med en god måneds forsinkelse nu udsendt. Forsinkelsen skyldtes ikke de gode bidragydere, men at jeg var blevet involveret i et publikationsprojekt, som greb om sig. Jeg har overtaget tryk og ekspedition af Re-formatio, som i mange år har været varetaget af Rene Yde og hans mor, og jeg har haft god praktisk "hjemmehjælp".

Re-formatios Forlag har fået mere ordnede forhold. Som tidligere nævnt er restoplaget samlet, og ekspeditionen varetages af Brian Schønberg. [Ekspeditionen er efterfølgende overgået til Re-formatios redaktion via FKF's nye hjemmeside hoejkirkelig.com].

Med seneste nummer af Re-formatio er udsendt et opdateret katalog over forlagets bøger.

Forlaget forventer i den kommende periode at kunne udgive Olav Fogs omfangsrige værk om embedet.

Olav Fogs formandsarkiv står hos mig og er i rimeligt god orden og tilgængeligt efter aftale, men afventer en nærmere fortegnelse, som kunne gøre det mere brugbart i et længere perspektiv.

Hvad FKF er i det længere tidsperspektiv, ved vi ikke. Tiden er ikke med os. Men der er andre end os, for hvem tidsånden ikke er kristeligt tiltrækkende, og kan vi sprede nogle enkelte frø hos dem, udretter vi måske alligevel noget.

Vi skal ikke tilpasse os tiden, men vi skal undgå at stille unødige barrierer op og huske Fogs understregning af, at de højkirkelige altid har været en broget flok, og at de er kommet fra mange baggrunde.

Jeg kvier mig ved at bruge ordet "rummelighed"; det er ved at blive "newspeak". I hvert fald synes Folkekirken at have svært ved at rumme os. Men vi skal gerne kunne have en god samtale med alle, for hvem kirkelighed, apostolicitet og Kristi reale nærvær i eukaristien er virkelighed.

Jeg vil gerne takke bestyrelsen for dens arbejde; især Brian Schønberg for at bringe fornyet energi ind i arbejdet. Jeg vil også takke René Yde og hans mor for i en årrække at have varetaget en del af det praktiske arbejde med Re-formatio. Og jeg vil takke vor utrættelige kasserer for omhu og stor hjælpsomhed. Alle som på den ene eller anden måde i årets løb har bidraget – og for hilsener: stor tak!

Brudstykker af drøftelsen efter formandsberetningen

Fra drøftelsen efter formandsberetningen skal her i stikord gengives enkelte temaer:

Det blev fremhævet, at begrebet "historisk nutid", som Fog anvendte (1984) henviser til et væsentligt træk ved den højkirkelige måde at anskue kirke og kristendom på: Guds ord og handlinger er talt og sket i historien, som er overleveret os, og som er levende tilstede i Ord og Sakramenter – i åbenbaringen – i Ordet, der modtages, i Kirken som Kristi legeme og i dens apostolske ordning, i liturgien, især i Kristi nærvær i Skriften og i taksigelsen og sakramentet.

Der blev peget på faren ved, at en trængt og marginaliseret bevægelse, som højkirkeligheden er, lukker sig om sig selv og indsnævrer sit fokus, herunder til måden at fejre gudstjeneste på. Med de svage ressourcer bliver det også vanskeligere at fastholde højkirkelighedens oprindelige insisteren på at søge Kirkens fulde enhed.

Der blev peget på det gavnlige i at tage højkirkelighedens historiske udgangspunkt frem og nævnt en række personer, der i deres samtid var med til at præge Folkekirken; herunder nævntes også Teologisk Oratorium.

Der var en af forståelse af realpræsensen, der rakte ud over nadveren og prægede hele kirkeforståelsen og opfattelsen af dagliglivet.

Kirke er ikke bare noget *vi gør*, men noget der *er*.

Virringkonventet og andre konventer, FKF og SAF er ikke hele højirkeligheden, men har været en platform i Folkekirken, hvor man kunne ytre sig fagligt og praktisk.

Fokus på liturgien har altid været et centralt anliggende og er det også nu; både fejringen af liturgien og kritik af liturgisk uforstand og hittepåsomhed i samtiden. Højirkeligheden bringer dog sit anliggende i fare, hvis det opfattes sådan, at den udelukkende fokuserer på liturgi. Der blev givet udtryk for, at man ønsker at kunne fejre den store liturgi og tidebønnen, men gerne ser flere former af messen og bøn til brug i forskellige sammenhænge.

Det er af kritisk betydning, hvis højirkeligt sindede ikke kan få embede i Folkekirken. Det vil også være en udfordring, hvis højirkeligheden, som Fog er inde på, måske ender i husmenigheder.

Det vigtige er ikke at være med i en forening. Den er en praktisk foranstaltning, et talerør. Men den er også et fællesskab om, hvad det er, der er på spil. Det blev nævnt, at lidelsesfællesskabet fylder meget hos Paulus. Og at det er vigtigt at ville være med til at bevæge sig i en retning.

Ref. HDG

Reformationen – brud eller kontinuitet. Del II

Essay over

Thorkild C. Lyby: Kirkesprængningen og Danmark. Reformationshistoriske overvejelser, 2017

Ved Henrik D. Gautier

I første del af denne artikel blev det vist, hvordan Thorkild Lyby i lighed med nyere forskning anskuer reformationsprocessen i en international kontekst som en lang, glidende proces, hvis udfald ikke var givet på forhånd. I denne del skal vi se på Lybys fremstilling af Reformationen i Danmark.

Lybys tilgang er at sætte begivenhederne i Danmark ind i den internationale sammenhæng på en måde, så de danske særtræk tydeliggøres; samt mere indgående at behandle en række af de fænomener, der har været omdiskuteret i dansk forskning. Sammenfattende vurderer Lyby forløbet i Danmark som i udpræget grad kendetegnet af verdslige stridigheder og magtkampe, der fører til borgerkrig og en kirkelig reformation gennemført ved et statskup. Det traditionelle billede af prædikanternes og borgerskabets rolle i begivenhederne får således en mere tilbagetrukket placering.

Lyby tager udgangspunkt i Christian II's kirkepolitik, som han ser som del af et almindeligt europæisk mønster: En stærkere kongemagt støttet på borgerstanden i stedet for på adel og

gejstlighed. Kirkepolitisk tilstræbes reformisme og nationalkirke: Kirkens jurisdiktion begrænses, præsternes residenspligt skærpes, kirkegodset må ikke forøges, kirkelige afgifter skal begrænses, gudstjenestens æstetiske niveau skal højnes samt oprettelse af en kirkelig domstol i Roskilde, så sager ikke længere kan appelleres til Rom.

Kirkehistorikeren J. Oscar Andersen vurderede kongens kirkepolitik som ikke luthersk, men reformkatolsk; og historikeren Torben Svendrup vurderer kongens reformisme som båret, ikke af teologiske betragtninger, men ønske om at styrke kongemagten; men at dette naturligvis ikke er i modsætning til en styrkelse af den nationale kirke. J. Oscar Andersen har i sit banebrydende og stadig grundlæggende værk "Overfor Kirkebruddet" (1917) den meget interessante observation, at Luthers kamp grundlæggende ikke var kirkepolitisk, men en protest mod afladshandel og andre misbrug, og han kom til at stå i en uklar position mellem radikal hævvelse af skriftautoriteten og en konservativ samfundsopfattelse, der gjorde det vanskeligt at omsætte hans evangeliske kristendomsforståelse til praktisk politik. Den norske kirkehistoriker Oluf Kolsrud konkluderede, at "[Luthers] standpunkt i kyrkjelige organisationsspursmaal er skiftande og ugreide".

I 1. Del af denne artikel blev i den bredere europæiske kontekst nævnt, at man ikke kan bruge udtrykket "luthersk" som et entydigt begreb, og Lyby understreger her igen, at det også gælder i den danske diskussion. Man må i enhver sammenhæng præcisere, hvad man mener med "luthersk".

Lyby gennemgår forskellige forskeres opfattelser af den danske reformations hovedskikkelsers teologiske standpunkter, altså trækkene af luthersk, zwingliansk, reformkatolsk, bibelhumanistisk. Han ser M. Schwartz-Lausten som en hovedforfatter, men bebrejder ham, at han "for klarhedens skyld" bruger anakronistiske begreber og derved fortegner sandheden i dens kompleksitet; ligesom hans brug af begrebet "konfession": Reformationskampen er netop ikke et opgør mellem "konfessioner"; men dannelsen af konfessionerne er et resultat af opgøret, ikke forudsætningen!

I et afsnit "Uklarheden som fortolkningsnøgle" understreger Lyby, at det er en nøgleforudsætning for at forstå situationen, "at ingen af de agerende har kunnet forestille sig, at kirken var ved at blive sprængt".

Han peger på, at kirken i senmiddelalderen havde gennemlevet tilsvarende rystelser og havde overlevet – som en helhed. Han peger på, at dette på sin side kan have fået paven og andre aktører til at undervurdere situationens alvor og dermed bidraget til en generelt uansvarlig adfærd.

Lyby peger i denne forbindelse på den udstrakte brug af begrebet om "koncilsreservation"; altså at man fremsatte et synspunkt med det forbehold, at et senere "almindeligt, frit koncilium" kunne enes om noget andet; et synspunkt, der bliver meningsløst, hvis man ikke har set sig som stående i den samme kirke.

Det er vigtigt at holde fast i, at Luther altså så sig som stående i denne ene kirke. I det længere forløb blev det imidlertid vigtigt, at han samtidig med denne position anskuede "den usynlige kirke af troende" som det afgørende, medens institutionen således blev af sekundær betydning. Det var

imidlertid først med Melanchtons traktat om paven fra 1537, at der kom en principiel underkendelse af pavedømmet.

Lyby vil som forståelsesnøgle tale om, at der eksisterede forskellige "trosretninger" inden for den kirkelige helhed – men ikke "konfessioner", hvad han forstår som en religiøs kategori over for en juridisk-politisk belastet kategori. Det betyder ikke, at der ikke i visse situationer var juridisk grundlag for de kirkelige myndigheder for at skride ind over for de evangeliske, men der herskede delte meninger om, hvad der var tilrådeligt eller rigtigt.

I et afsnit "Kirkebrud og kirkesprængning" definerer Lyby disse to begreber, så de kan tjene hans analyse. "Kirkebrud" kan bruges om enkelttilfælde; således som det er set gennem hele middelalderen. Som eksempel på noget sådant nævner Lyby, at der i 1521-22 i Wittenberg skete principielle indgreb i gudstjeneste- og kirkeordninger, udenom det lovlige hierarki, men der blev ikke grebet ind; og han påpeger, at der altid har fandtes afvigende gudstjenestepraksis; men frem for at tale om sprængning vil han tale om brud, der kan være tegn på begyndende sprængning.

"Kirkesprængning" er, når "den middelalderlige helhed spaltes op i klart definerede og over for hinanden klart afgrænsede samfund ... en fra alle sider erkendt teologisk, kirkepolitisk og juridisk adskillelse mellem kollektiver – og dermed også en adskillelse mellem etablerede institutioner". Således ser han begyndelsen på sprængningen ved rigsdagen i Speyer 1526, hvis resultat fortolkedes som indførelse af reformationsret for de enkelte fyrstendømmer. Og den endelige sprængning indtræder med Tridentinerkoncilet 1545-

63 og den rigsretlige anerkendelse ved religionsfreden i Augsburg 1555.

Lyby vier herefter flere afsnit, i alt ca.70 sider, til forståelse af bispeembedet og dets stilling i den internationale og i den danske kontekst. Det er centralt på grund af embedets konstituerende og praktiske betydning i Kirken og som katebald på den politiske scene.

I et afsnit Bispeembedet og samfundet understreger Lyby, at det er nødvendigt at forstå, at bispeembedets stilling i 1530'erne ikke kan anskues ud fra senere syn på det. Han fremhæver to forhold, hvorved det senmiddelalderlige adskiller sig: I forhold til samfundet og til paven: 1) Middelalderkirken er ikke gennemorganiseret og effektiv, og forholdet til Rom er fjern, ligesom der er en indbygget spænding mellem bispeembedet og paven. Generelt bliver bispeembedets position gennem senmiddelalderen undergravet af fyrste og pævedømme. 2) Biskopperne spiller en hovedrolle i udbredelsen af den vestlige kirke, der ses som universalistisk; men lokale forhold er afgørende. Kirken bliver tæt knyttet til staten, der har brug for dens administrative ressourcer og samlende kraft, medens den har brug for beskyttelse i det verdslige samfund. Der er to retssystemer i det samme samfund, det verdslige og det kirkelige, og det fører til både spændinger og ønske om samarbejde. Denne integration af kirke og stat ses overalt i middelalderens Europa.

De danske biskopper blev siden det 15.århundrede taget af højadelen og havde sæde i rigsrådet. De kunne ikke støtte sig på hverken kongen eller paven, men alene på deres adelige standsfæller, som dog var en usikker allieret i takt med at

mulighederne for at få del i kirkegodset tegnede sig. Af de sidste katolske biskopper havde ingen en teologisk uddannelse, og de var således dårligt rustede til diskussionen med protestanterne.

Frederik I arbejdede målbevidst på at styrke kongemagten på bekostning af adel og kirke. Han begyndte med kirken; man kan sige, at opgøret med adelen strakte sig fra Christian III til enevældens indførelse i 1660. Set fra kongemagtens synspunkt kunne en kongelig nationalkirke bedre bygges på Bibelen end på embedet/kirken. Lyby beskriver en række kongelige initiativer, der favoriserer prædikanterne og gradvist marginaliserer biskopperne, også fra rigsrådsadelen. Kongen tiltager sig reelt og offentligt retten til at bestemme, hvem der skal være ærkebiskop.

På Herredagen 1526 bestemmes, at valget af biskopper fremover ikke skal konfirmeres i Rom, men af ærkebiskoppen. Da den af kongen udpegede ærkebiskop imidlertid hverken er godkendt i Rom eller rettelig indviet, så er der her tale om et reelt brud på kirkeordningen, og bispevalgene lagt i hænderne på kongen. I de følgende år udnævner kongen flere biskopper, mod betaling mv.; reformkatolikken Poul Helgesen betegner disse biskopper som "skinbiskopper", "pseudepiscopi".

Lyby behandler en lang række enkeltelementer i udviklingen i disse år, hvorunder kan bemærkes, at betegnelsen "luthersk" bruges om kætteri eller som skældsord, mens det er legitimt at støtte "de evangeliske", og sådan kan både den danske konge og andre fyrster agere uden at bryde håndfæstning eller aftaler. Kongen åbner for, at man kan danne en evangelisk "frikirke" under hans beskyttelse.

Lyby ser den dybe årsag til bispeembedets miskredit og afmagt i, at biskopperne var blevet verdslige fyrster og ikke ville give afkald på dette. At de således var blevet en del af det

verdslige magtapparat blev af mange set som hovedårsag til misforholdene i kirken.

Ved Frederik I's død findes altså i Danmark to slags biskopper: paveligt bekræftede og ret ordinerede og kongeligt udnævnte og bekræftede. Det kan nærmest betragtes som et sækulariseret, administrativt embede. En af disse biskopper har en "viebiskop" til at forrette de kirkelige handlinger. I forbindelse med en præsteindsættelse i en kongelig patronatskirke bliver traditionel katolsk liturgi forbudt og betegnet som "ukristelige ceremonier".

Lyby sammenfatter udviklingen som en "jævnt fremadskridende reformation", der brat afbrydes ved kongens død 1533 og den borgerkrig, der bryder ud. Man stod med en "gammelkatolsk nationalkirke og en kongeligt beskyttet evangelisk frikirke med hver sin retsopfattelse".

Lyby gennemgår forskningens forskellige tolkninger af forløbet i den kongeløse tid, udbruddet af borgerkrigen (Grevens Fejde), valget af Christian III og hans erobring af magten.

Efter Christian III's knusende militære, men økonomisk ødelæggende sejr handlede han hurtigt: Arresterede biskopperne og beslaglagde kirkens gods. Han løste således på én gang det økonomiske og kirkelige problem. Han kontrollerede magten og kunne diktere en kirkepolitisk løsning. "Med den københavnske reces af 30.oktober 1536 indførtes officielt reformationen i Danmark, således at forstå, at det bispeembede, der siden oldkirkens tid havde været opfattet som bæreren af kirkens identitet, nu var afskaffet."

Lyby rejser derefter sit tilbagevendende spørgsmål: I hvilket omfang er der tale om brud og kontinuitet? Bispeembedets

afskaffelse og inddragelsen af kirkegodset er ubestrideligt et brud. Men bag dette ligger en længere udvikling i retning af "affeudalisering" og styrkelse af centralmagten, som betød, at biskoppernes stilling som lensmænd i længden var uholdbar. Historikeren Troels Dahlerup så denne langtvarende tendens til "affeudalisering", som en hovedforudsætning for Reformationen. Lyby tilslutter sig ligeledes historikeren Astrid Friis' vurdering, at det ikke var en kirkepolitisk, men en økonomisk og magtpolitisk aktion at arrestere biskopperne.

Der er almindelig enighed om, at Christian III var "wittenberger", men der forelå ikke noget kirkepolitisk program efter afskaffelsen af bispeembedet. Efter et længere arbejde udstedtes Kirkeordinansen af 1537. Man ville ikke en ny kirke, blot udrense de katolske løgne af den hellige, almindelige kirke. Prædikanterne sondrede mellem den hellige, almindelige kirke, som ikke kan fare vild, og biskoppernes kirke, som altid vil fare vild.

Vurderingen hos Lyby er, at når man afskaffer det bærende led i den traditionelle kirkelige struktur, embedet, så er det grundlæggende. Det bispeembede, der siden oprettes, er grundlæggende et superintendentembede.

Kongens rolle i kirken, bortset fra den reelle magt, er, at han nu efter Reformationen skal "elske og dyrke Gud og beskærme hans hellige ord og lære" – dette i forhold til tidligere, hvor kongen skulle "forsvare og opretholde den hellige kirke". Er der så ikke tale om kirkebrud og grundlæggelse af en ny kirke? Hertil svarer Lyby, at det beror på, hvilken kirkeopfattelse man har.

For Lyby er det spørgsmålet om tidens store valg mellem embedet og skriften/ordet. Hvis den hierarkiske embedsstruktur er gudgivet og hellig, er det tale om sprængning og grundlæggelse af en ny kirke. Hvis den kristne kirke er det usynlige samfund af troende, der giver sig til kende ved forkyndelsen af evangeliet i ord og sakramenter, medens den ydre organisationsform er underordnet, så har man ikke med bruddet med den traditionelle embedsstruktur sat sig uden for det kristne fællesskab.

Man fastholder da også den såkaldte "koncilsreservation, altså at en beslutning er gældende, indtil et kommende koncil måtte beslutte anderledes. Man fastholder altså både en anerkendelse af koncilet og betoning af Reformationen som en tilbagevenden til det oprindelige. – Hvad er det oprindelige? - jfr. s.33, hvor Lyby betegner bispeembedet som siden oldkirken bærer af Kirkens identitet -?

Der kom aldrig et koncil, og i praksis var man parat til at gå sine egne veje, om nødvendigt ad infinitum, som Lyby siger. At der aldrig kom en tilbagevenden til en entydig kirke- og kristendomsopfattelse, men at man var gledet mod en fuldstændig sprængning, den erkendelse kom først efterhånden.

Fængslingen af biskopperne var et statskup. Uanset, hvad man mener om bisperne, var de et legitimt element i statsapparatet, og deres fængsling et brud på forfatningen.

I fortsættelsen gik man mere lempeligt til værks mod klostre og domkapitler. Man kan sige, at man huggede hovedet af kroppen og tog magten; jo længere man kom ned i systemet, til den almindelige dagligdag, jo mindre ændredes de første mange år.

Kirkesprængningen erkendes først langsomt. Men fronterne stivner efterhånden i uoverstigelige barrierer. I princippet betragtedes det kristne vesterland stadig som en helhed, selvom kirkeinstitutionen var gået i stykker, og fyrsterne optrådte hver for sig og som herrer over kirken. De "konfessionelle" grænser forblev længe diffuse.

Under overskriften Langvarig uklarhed i Danmark redegør Lyby for udviklingen efter Reformationen: Præsterne fik en nødtørftig indføring i det lutherske, men fortsatte overvejende i deres embeder; mange katolske skikke levede videre. Schwarz-Lausten har udredt, hvordan fronterne selv i de højeste kredse ikke var skarpe: Christian III får gjort sin bror til domherre i Köln og siden fyrstbiskop af Hildesheim, altså to katolske embeder, selvom han var evangelisk opdraget og allerede evangelisk biskop i Slesvig. En af sine sønner prøver han at få gjort til ærkebiskop i Bremen. Han indgår 1544 Speyertraktaten med kejseren som grundlag for sin udenrigspolitik, og han prøver at få sin søn Frederik (II) gift med en datter af kejserens bror, og han svigtede sine trofæller i den Schmalkaldiske krig. – Lybys vurdering er, at der ikke skal ses en modsætning mellem tro og politik: For kongen var rigets interesser hans overordnede ansvar for Gud og mennesker. Man kan sige, at den moderne adskillelse af religion og politik og den moderne orientering ud fra nationalstatens interesser på bekostning af den større helhed her begynder at gøre sig gældende.

Der blev også fortsat ansat katolikker på fremtrædende pladser: Rektoren i Malmø 1596-1605; professor, præst og biskop Laurids Scavenius 1597-1626. Mange, også præstesønner, tager til jesuiterkollegier i Nordtyskland; de er

gode og billige. Salmedigteren Sthen udsendte et antijesuitisk skrift, men sendte dog sine tre sønner på jesuiterkollegium. Mange konverterede og missionerede, når de kom hjem, for en tilbagevenden til den katolske kirke. Det bremsedes først af lovgivning under Christian IV i begyndelsen af det 17. århundrede og ved biskop Hans Poulsen Resens indsats for den lutherske orthodoxy (professor 1591, biskop 1615-38). Katolikkerne forsvandt fra overfladen, og det er først i vore dage, at det er blevet afdækket, at flere, herunder en af Christian IV's svigersønner, var katolikker.

Lybys værk kan betragtes som en status over et livs forskning, og han sammenfatter den kort ved at understrege, at bruddets bitterhed eller skarphed og langtrækkende konsekvenser ikke skal nedtones; men billedet af Reformationen bliver ufuldstændigt, hvis man ikke også ser kontinuiteten. Den forstås først rigtigt, når den ses som en lang proces præget af flydende grænser og en organisk sammenhæng med fortiden – at den også er en lang proces, der strækker sig frem i tiden og endda på visse punkter til vor tid.

Vil man have sat Lybys betragtninger ind i en større historiografisk sammenhæng, kan henvises til: *Reformation i två riken. Reformationens historia och historiografi i Sverige och Danmark* (Red. Kajsa Brilkman m.fl., Lund 2019), der som titlen siger, er oversigter over dansk og svensk reformationshistoriografi og detailstudier i tiden omkring Reformationen i de to lande. Ved disse studier belyses meget tydeligt nogle betydelige forskelle mellem Reformationens gennemførelse i de to lande, beroende på ikke mindst kongernes og statens forskellige

ageren; forskelle, som vist kan siges at have præget udviklingen i de to lande frem til i dag.

Historikeren Morten Fink-Jensen har skrevet om den danske historiografi og giver her først en oversigt over forskellige syn på, hvad "kirkehistorie" er; dernæst spørgsmålet om brud og kontinuitet, hvor han lægger sig tæt på Lybys syn; endelig gennemgås forskellige vurderinger af Reformationens almenhistoriske og politiske betydning.

Lybys værk er trods sin summariske form uhyre stofmættet og burde være pligtlæsning for alle, der beskæftiger sig med eller blot har en mening om Reformationen.

Det danske-svenske værk er led i en serie af frugtbare sammenlignende studier over dansk og svensk, regionalt og nationalt, og den historiografiske oversigt er nyttig og, så vidt jeg kan bedømme, sober.

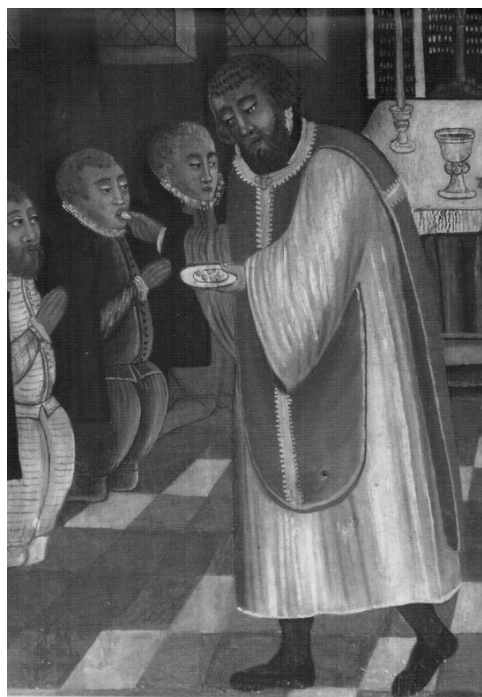
En betragtning eller nogle spørgsmål til afslutning på dette essay: Det er et tema hos Lyby, at den middelalderlige kirke – og må man forstå: selv med sin biskoppelige eller apostolske struktur – er meget "rummelig". Det viser sig i det forhold, at der i tiden efter Reformationen på katolsk side sker en opstramning af teologi og praksis; den proces, hvis mest markante udtryk er Tridentinerkoncilet. Og at der ligeledes på protestantisk side meget snart opstår store stridigheder om, hvad der er ren forkyndelse og ret forvaltning.

Hvad er så kriteriet for, hvad der er ret? – Er det i den usynlige kirke noget tidløst; er det noget synligt; er det objektivt; er det tidsbestemt; er det uklart?

Hvem bliver den synlige og handlende agent? Staten, folkestemningen, et uigennemskueligt kirkepolitisk-administrativt netværk?

I ortodoksiens tid forsvinder resterne af katolsk praksis rundt i landet; næste fase er afvikling af ortodoksi og udvikling af pietisme og oplysning; dernæst en vis kirkelig vækkelse – og så: sekularisering og relativisme.

Hvad er kriteriet for, hvad der er ret? Og hvad der rummes i den sekulariserede og relativiserede rummelighed? Ville reformatorerne genkende deres reformation?

Altertavle i Landet Kirke, Lolland, 1582

Prædiken til Kristi Himmelfart 2024

Ved missionspræst Ole Skjerbæk Madsen

Kære søstre og brødre i Kristus Jesus!

Kristi Himmelfart er dagen, som forbinder påske og pinse.

Dagen afslutter opstandelsestidens fysiske samvær mellem Jesus og disciplene, den sidste oplæring, som bryder den vantro og tvivl, som havde været deres første reaktion på hans lidelse og de første opstandelsesvidners budskab: Jesus er hos os!

I oplæringen efter opstandelsen bekræfter Jesus den opgave, han havde trænet dem til at udføre: forkyndelsen af Guds Rige og af Jesus selv som Rigets Konge, den korsfæstede og opstandne. De skulle som han forkynde omvendelse og helbrede syge og sætte dæmoniserede i frihed...

Jesus lovede dem Helligånden som kraften fra det høje, og at han selv vil stadfæste deres forkyndelse med de tegn, som skulle følge med... Himmelfarten er forudsætningen for Åndens udgydelse pinedag og Jesu nærvær ved Helligånden hos dem alle dage indtil verdens ende. Himmelfarten er den handling, som udtrykker eller opfylder Jesu sidste ord på korset: "Det er fuldbragt!" Herefter følger påskens frugt:

Helligåndens udgydelse og skabelsen af et fornyet pagtsfolk...
(Se Jer. 31 og Ez. 36)...

Hvad er det, som sker i himmelfarten? Er det Kristi rumfart?
... Beretningen i Ap. Gern. er en ganske nøgtern beskrivelse af,
hvad de oplevede: Jesus løftedes fra jorden og så var der en
sky, som dækkede ham, og de så ham ikke mere.

Skyen er Guds herlighed. Vi genkender denne sky i
beretningerne om skystøtten der viste de israelitiske slaver vej
ud af Ægypten, og om skyen, som fyldte helligdommen i
ørkenen, så at præsterne endog ikke kunne træde ind i
tabernaklet. Så konkret, følbart og tungt var Gud til stede. Tre
af disciplene havde haft en oplevelse, som lignede
himmelfarten, på Tabor bjerg, da Jesus begyndte at lyse og
mødte Moses og Elisa, som talte med ham om hans
forestående død på korset. En sky overskyggede Jesus, og de
hørte Guds vidnesbyrd om sin Søn. Da fyldtes de af ærefrygt i
Guds nærvær. Skyen er Guds herlighed.

Men før vi helt griber himmelfartens betydning, må vi forstå
Jesu to virkeligheder: *Menneskesønnens virkelighed* – den som
Moses og Elias talte med ham om, at han må dø som delagtig i
vores natur... *Gudssønnens virkelighed* – han hører naturligt
hjemme i Guds nærværet; Guds Søns sted er
guddomsherligheden ifølge hans natur. Men de *to virkeligheder*
er *samlet som én virkelighed i Jesus Kristus*, Ordet som blev kød,
og vi så hans herlighed, en herlighed som den enbårne har den
fra Faderen, fuld af nåde og sandhed. Som Menneskesønnen

var Jesu sted vores verden og på korset gjorde han den dybeste lidelse, selv erfaringen af gudsforladthed, til sit sted. Men som Guds Søn var hans sted samtidig det sted, han havde forladt, evigheden i Faderen.

På himmelfartsdagen manifesterer Guds nærværet, herligheden sig igen ved skyen. Menneskesønnen, som er Gudssønnen træder ind en anden virkelighedsdimension end vores virkelighed, men fordi Menneskesønnen og Gudssønnen er én, er vores virkelighed til stede i den nye virkelighed, i Guddomssherligheden, i Guds nærværet, ja i Guds eget værens dyb. Derfor kan Peter i sit andet brev tale om, at vi i Kristus bliver delagtige i Guddommelig natur.

Vi erfarer efter pinse denne dobbelte virkelighed på en ny måde. Jesus vil ved sin tilbagevenden i Gud stadig have sit sted både i os og i Gud. I ham gjorde Gud sig delagtig i vores natur, for at vi kunne blive delagtige i guddommelig natur. Nu er vores menneskelighed og de sår, Jesus modtog i sin menneskelighed, med ham i evigheden, løftet ind i Gud. Men det, som er evigt, er tillige samtidigt med alle tider i vor tidsrumlige virkelighed. Ved Helligånden vil Jesus gøre foreningen af Gud og menneske i Jesus til vores frelse nærværende og virksomt til alle tider og på alle steder. Det er det Hebræerbrevet forsøger at udtrykke med talen om den himmelske ypperstepræst, som evigt frembærer sit én gang i historien fuldbagte offer i himlen; derved kan vi til hver en tid nyde frugten af hans kærlighed. Evigheden er samtidig med nutiden. Guds Rige er nær. Kristi himmelfart betyder, at det

partikulære, det i tid og rum afgrænsede, Gudssønnens gerning i Menneskesønnen i Israel for 2000 år siden, nu bliver universelt. Derfor skal disciplene begynde deres vidnesbyrd om Jesus i Jerusalem og fortsætte til Samaria, ja til jordens ende.

Jesus drager os ved Helligånden med ind i Guds Rigets virkelighed, så at fællesskabet af hans disciple ved Helligånden bliver det fysiske udtryk for Guds Riges nærhed og for Jesu tilstedeværelse i verden på en ny måde; vi bliver Kristi legeme ved Helligånden. Vi kaldes til at leve på en måde, som er afgørende præget af vores relation til Jesus som menneskesøn, dvs. sandt og virkeliggjort menneske, og til Gud-i-Jesus. Jesus kalder os til at ligedannes med ham til en menneskelighed, som er gennemskinnelig for Guds nærvær, og som udfoldes i tjenende kærlighed. Helligånden sætter os fri til den tjenende kærlighed, den der lader delen tjene helheden og lader delene være til for hinanden. I Kristi legemes fællesskab er verden til stede i kraft af vores delagtighed i alt det skabtes skabte natur, og samtidig er verden løftet ind i Gud, i kraft af vor delagtighed i guddommelig natur ved Jesus Kristus – og derfor er Guds rige brudt ind i vor verden: Den korsfæstede og himmelfarne er hos os og har ved Ånden gjort os til sit legeme.

De ni dage indtil pinse er bønnens og lovsangens tid, mens vi venter på at iføres kraften fra det høje under fordybelse og refleksion over vores kald til vidne om Jesus og til at tjene i Kristi kærlighed. En tid i bøn om at få del i kraften fra det høje,

blive fyldt med Helligånden og finde eller opflamme de nådegaver, vi har fået.

Citater

”Det gemensamma i en kyrka kommer till uttryck i en gemensam ordning för högmässan. Denna ordning måste vara allmänkyrklig och uttrycka vad som är gemensamma ekumeniska insikter om sakramenten. Andra kyrkor ska i svenska kyrkans sätt att fira högmässa känna igen ett autentiskt sakramentsfirande. Detta hindrar inte församlingen från att i andra gudstjänstformer låta sin särart och sina pastorala överväganden komma till uttryck.”

(Forlagsomtale af bog: Christer Pahlmblad: Mässa för enhetens skull; Artos Forlag, 2014)

”Tidsånden er en slavedriver”.

(Musikeren Michael Falch)

Lutherske højkirkelige i Spanien

Man forestiller sig måske ikke umiddelbart, at der findes højkirkelige lutheranere i Spanien. Man forestiller sig måske snarere reformerte eller pinsesamfund. Men måske er det ikke fuldstændigt overraskende, at der mellem de romersk-katolske og de reformerte også kan findes højkirkelige lutheranere – netop højkirkelige og ikke lavkirkelige lutheranere.

Efter lanceringen af FKF's nye hjemmeside gik der ikke længe, før der kom en henvendelse fra en luthersk højkirkelig gruppering i Spanien, Tradición Católica Evangélica, med ønsket om indbyrdes kontakt og udveksling.

Af deres hjemmeside

(<https://tradicioncatolicaevangelica.wordpress.com/>) fremgår, at de er inspirerede ikke mindst fra svensk højkirkelighed med navne som Bertil Gärtner, Bo Giertz og Gunnar Rosendal, men også tysk luthersk højkirkelighed (Heinrich Hansen) og den amerikanske Missouri-synode (Arthur Carl Piepkorn).

På hjemmesiden findes foruden blogindlæg en længere udredning af læregrundlaget for Tradición Católica Evangélica, men her skal blot gengives deres korte præsentation af bevægelsen:

Om os

Vi er en bevægelse af katolsk-evangelisk tradition. På den ene side er vi katolikker, fordi vi fastholder troen hos de første kristne og Kirkens hellige fædre, ligesom vi tilslutter os de første syv økumeniske konciler. Vort fokus er på den udelte katolske kirke til alle tider.

På den anden side er vi evangeliske, fordi vi teologisk set opretholder en luthersk arv i forståelsen af frelsen. Vi tilslutter os

den Fromme og Katolske Augsburgske Bekendelse fra 1530, da vi mener, at denne bekendelse, fortolket i rammerne af den Hellige Tradition, er en korrekt fremstilling af De Hellige Skrifter. Derudover anser vi Konkordiebogen som en sekundær og forklarende vejledning i det omfang, hvori den er i overensstemmelse med den udelte Katolske Kirkes Tradition.

Vi anser de Hellige Skrifter som Guds Ord, som er uforanderligt og ufejlbarligt i spørgsmål om troslære, så vores bibelfortolkning følger den klassiske linje i historisk kristendom.

Vores opfattelse af præstedømmet er helt igennem katolsk, så vi afviser ordinationen af kvinder i de tre store vielser og selv i de fire mindre. Desuden opfatter vi ægteskabet som en sakramental forening mellem en mand og en kvinde.

Vi fastholder, at der er en forpligtelse til, ved fejringen af det Hellige Offer, i vore overvejelser at medtage alle de ritualer og ceremonier, der bedst udtrykker, hvad vores teologi lærer angående Messen. Vi mener, at vi skal vælge, hvad der er bedst og ideelt for Gud og den offentlige gudstjeneste, som vi fejrer for ham, i overensstemmelse med de traditionelle parametre.

Derfor anser vi det som vores pligt at omfavne den gamle liturgi, som den Vest-Katolske Kirke har undervist i, og som tilhører os med legitim ret. Vedrørende denne gamle liturgi henviser vi til rækkefølgen og rubrikkerne i den Middelalderlige Messe, eller i det mindste til en liturgi så tæt som muligt på denne. Vi afviser innovationerne fra Det Andet Vatikankoncil, som nogle lutherske og anglikanske kirker efterfølgende har taget til sig på skadelig vis. Vi afviser også enhver modernistisk idé om nutidig gudstjeneste af

protestantisk oprindelse, som står i modsætning til den gamle liturgi.

Vores opfattelse er, ligesom den velærværdige fader Gunnar Rosendal mente, at der fra begyndelsen er én, og kun én, Katolsk Kirke. Den er på grund af vore synder splittet, men dens enhed er aldrig helt gået tabt. Derfor mener vi, at det er sundt at søge Kirkens enhed gennem katoliciteten, men uden at gå på kompromis med vore principper. Selvom synlig enhed først vil blive opnået i den Hellige Parusí, må vi arbejde sammen for sjælenes frelse.

En bemærkning hertil:

Den danske højkirkelighed ville næppe have kunnet formulere sig på helt samme måde, selvom der i og for sig er tale om noget grundlæggende fælles. Det kan være teologisk begrundet, men er måske i høj grad også bestemt af to forhold: Dels at højkirkeligheden hos os har omfattet flere forskellige udgangspunkter og betoning; dels at den har skullet bevæge sig inden for en mere eller mindre luthersk quasi-statslig folkekirke, medens de højkirkelige lutheranere i Spanien i højere grad nok står for sig selv mellem den romersk-katolske kirke og lavkirkelig protestantisme.

Redaktionen

Til kalenderen

For tider og steder for FKF's Landskonvent og SAF's gudstjenester må vi indtil videre henvise til hjemmesiden eller mailliste, jfr. side 2 og 48.

Adresseændring og mailadresse

Det kan være en god hjælp at kende bladmodtagernes mailadresser. Besked om ændring af postadresse og om mail bedes meddelt redaktøren.

RE-FORMATIO

udgives af Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Redaktion: FKF's bestyrelse. Ansv. red. Henrik D. Gautier

Formand for FKF: Henrik D. Gautier, Femte Juni Plads 10, 2000 Frederiksberg;
e-post: hdg@privat.dk; Tlf: 30551272

Næstformand: Chr. Ankerstjerne Rønneberg, Sdr. Fasanvej 20, 2000
Frederiksberg. Tlf. 40449204; e-post: ankerstjerne_roenneberg@hotmail.com

Kasserer: Nete Marie Hjorth Madsen, Gillesager 268, 5. tv. 2605 Brøndby.
Tlf. 36757165, e-post. nmhjorthmadsen@gmail.com

Bankforbindelse: Danske Bank, Reg.nr. 1551; kontonr. 2 08 81 42
Overførsel fra udlandet: SWIFT-BIC: DABADKKK, IBAN: DK25 3000 0002 0881 42.

Adresseændringer meddeles kassereren eller redaktøren! – Vigtigt!

Abonnement Re-formatio: Henvendelse til redaktionen.

Pris 100 kr. Re-formatio udsendes 2 gange årligt. Deadlines 1/3 og 15/10.

Hjemmeside: www.hoejkirkelig.com

Artikler, anmeldelser, indlæg, annonceringer mv sendes til ansv.red.z

Indhold:

Redaktionel bemærkning s. 2

Prædiken til Pinsedag 2024 *ved Brian Schønberg* s. 3

Formandstale 2024 *ved H. D. Gautier* s. 8

Thorkild C. Lyby: Reformationen – Brud eller kontinuitet. *Essay ved H. D. Gautier*
2. Del s. 27

Prædiken til Kristi Himmelfart 2024 *ved Ole Skjerbæk Madsen* s. 40

Lutherske højkirkelige i Spanien s. 45

Til kalenderen – Adresseændring – Mailadresse s.47